

Яена річ, що буржуазний історик обурений — хоч і обіцяв в передмові безсторонність — тим, що Мюнцер „пошкодив мирній експанзії протестантизму і кінців Німеччину в безодню анархії і нещастя“...

Ми не можемо, звичайно, в короткій бібліографічній замітці зупинитися на бурхливому житті і діяльності великого німецького революціонера 16-го століття. Кілька рядків все-ж необхідні з приводу хоч би появи нової праці Ціммермана, яка до речі оцінюється в Німеччині (буржуазній) високо.

1850 року Вільгельм Ціммерман (не змішувати з автором вищезазначеної праці; вони навіть не родичі) писав: кожна інтелігентна людина не може не признати, що вся Європа багато зобов'язана Мюнцерові. Він перший зрозумів необхідність соціальних реформ і нинішній соціальний рух має відправною точкою ідеї Мюнцера. Відомий німецький історик трохи перебільшує, але без сумніву постать Мюнцера займає велике місце в галереї постатей, що вели люدتво до кращих ідеалів. Мюнцер не був генієм, освіта його навіть на ті часи не була блискучою, дипломат з нього був слабкий, а що до організаційного таланту, який кінець кінцем є річ найважливіша в часи революції — то катастрофа під Франкенгаузенем показує, наскільки Мюнцер не зумів зорганізувати той величезний революційний матеріал, що був в його розпорядженні.

Але в Мюнцері була глибока, палка любов до бідніших верств народу, він тільки і жив цією любов'ю, і це навіки залишить його постать в пам'яті трудящих всього світу.

Все життя Мюнцера було присвячене народній справі, особисті інтереси не існували для нього. Він не посідав нічого. Без мешкання він блукав з місця на місце і не раз спав у полі. Але цей „салдат народу“, як він сам себе звав, не був демагогом. В своїх проповідях, які і досі є надзвичайно цікавою лектурою, Мюнцер одверто поборював темні інстинкти селянства і ніколи не підлецувався до нього. І така була сила його слова, що ні разу тисячна юрба не відважилася виступити проти Мюнцера... Але в цій силі Мюнцерового слова і полягала його кволість. Він гадав, що зможе переробити соціальний стан Німеччини одними промовами, хоч і гарячими.

Правда, об'єктивні обставини були проти нього: кілька століть феодальної деспотії вбили до щенту колись сильну класову свідомість селянства. Але якби Мюнцер мав більше організаційного таланту, повна катастрофа не настала - б так швидко хоч... все-ж кінець кінцем настала - б...

Він занадто вірив у свою „місію“, і в його листах та прокламаціях — нехай простить нам читач цей анахронізм — Мюнцер називав себе „караючим мечем Гедеона, „воююю господаря проти невірних“ (тоб-то князів і лицарів)... Що в ньому було цінного — це дух боротьби і прагнення до негайної безпосередньої акції... „Вперед“ „Бийте!“ „Залізо гаряче, і час настав“ не сходить з його промов... Він щиро вірив у всевітню революцію і не раз він запевнює селян, що нарід вже піднімається скрізь у Франції, Англії“... Ця революція тоді не прийшла, але від цього заслуги Мюнцера перед нею не менші...

Ось кілька рефлексій, які прийшли нам на думку при читанні книги Ціммермана. Що до її самої, то не дивлючись на суто класовий підхід автора і на відсутність нових матеріалів, вона все ж цікава для читача, знайомого хоч і в загальних рисах з історією Селянської революції 1525 року. Ми не порадили б її перекласти на українську мову, але ознайомлення з працею Ціммермана може штовхне когось на вистудювання постати Мюнцера.

В умовах радянської суспільності така праця Мюнцера мусіла - б знайти свого читача, а тим часом, оскільки ми не помиляємось, на українській мові нічого не існує про Мюнцера. Правда — звичайно це не виправданно — більш менш соціальної праці не існує і на російській і на польській мові...

Ілько Боршак

Українська Академія Наук. Київ та його околиця в історії і пам'ятках. Під редакцією академіка М. Грушевського. Державне Видавництво України. 1926 р. Ціна 6 карб. 25 коп. Стор. 475 + X.

В цій досить компактній книзі вміщено 17 таких статтів: 1) Академіка М. Грушевського — „Порайонне історичне дослідження України і обслідування Київського узла“, ст. 1 — 24; 2) Акад. П. Тутковського „Передісторична природа Київа“, ст. 25 — 32; 3) О. Андріяшева — „Нарис історії колонізації Київської землі до кінця XV віку“, ст. 33 — 79; 4) І. Моргилевського „Київська Софія в світі нових спостережень“ ст. 81 — 108; 5) О. Грушевського — „З Київського ратушного господарства

XVI віку", ст. 109 — 123; 6) Ф. Ернста — „Київська архітектура XVII віку", ст. 125 — 165; 7) В. Щербини — „Боротьба Київ за автономію", ст. 167 — 216; 8) Д. Щербаківського — „Реліквії старого Київського самоврядування", ст. 217 — 264; 9) Ф. Ернста — „До історії Київ-Печерської фортеці", ст. 265 — 274; 10) К. Лазаревської — „Київські цехи в другій половині XVIII та на початку XIX віку" ст. 275 — 307; 11) Д. Щербаківського — „Перший театральний будинок у Києві і його садиба", ст. 309 — 334; 12) В. Щербини — „Спомин в Києві про рід Іпсиланти", ст. 335 — 340; 13) В. Юркевича — „До студій Максимовича з історії старого Київ", ст. 341 — 349; 14) С. Шамрая — „Київський однодневний перепис 2 березня 1874 року", ст. 351 — 384; 15) І. Щітківського — „Исторический путь" у Києві", ст. 385 — 392; 16) О. Гермайзе „З революційної минувшини Київ (конференція українського студентства в Києві в 1911 р.", ст. 393 — 429; 17) М. Боровського „Національно-соціалні перегрупування населення м. Київ в пореволюційний період".

Як видно, книга дуже багата на зміст, але, розуміється, цінність окремих статтів не однакова й не всі вони підходять до загальної назви книги. Цікава перша розвідка акад. М. С. Грушевського, де він головним чином торкається найдавнішої доби існування Київ і ближчої до нього території, переглядає нову літературу спірних питань тієї доби — праці Ростовцева, Шахматова, Нідерле й ставить своєю метою підкріпити ті твердження, які були висунуті ним ще 25 років тому — в I томі „Історії України — Руси".

Між иншим, автор проводить ту думку, що на початку української історії сила Київ і Полян, які в ньому панували, полягала в їх міжплеменному характері, в об'єднанні в Києві різних племенних та культурних елементів; з приводу цієї тези у мене є запитання до високошановного академіка: чи не навпаки це було, чи оця інтернаціональність Київ і пануючого в ньому торговельного капіталу й його влади, чи не спричинилась вона до того, що гегемонія Київ була порівнюючи недовгою й тому йому не пощастило нарешті утворити справжню українську державність?

До певної міри продовженням цієї розвідки М. Грушевського з'являється стаття О. Андріяшева по дальшій історії Київ і колонізації його околиць. Дуже цінні й цікаві матеріали з історії київських цехів за роки 1767 — 1807 знайшла в Київському архіві давніх актів К. Лазаревська й тут знайомить з даними їх читачів. Більш-менш інтересними з'являються також статті — Тутковського, Щербаківського, Ернста й Боровського. Особливу увагу звертає на себе стаття І. Моргилевського, хоч з головними тезами її кияни до певної міри вже були ознайомлені раніш на докладах, які робив в свій час в Києві Моргилевський. Після деяких хитань Моргилевський прийшов до висновків, що збудована в середині XI віку Київська Софія зв'язана генетично не з Візантією, а зі Сходом — з Персією, Мезопотамією, Сірією. Автор говорить лише, що йому невідомі ті шляхи, якими ці східні впливи дійшли тоді до Київ; розуміється, в деталях ці шляхи невідомі, але в загальних рисах — це безумовно наслідок відомих нам зв'язків Київ з північним Кавказом. Тут особливо цікаві літописні дані про рух з Кавказу князя Мстислава у 1022 — 24 рр. з „Ясами й касогами" до Дністра, — це момент дуже близький до доби будівництва Софії, яку в головних рисах слід однести на часи 1037 — 1044 рр.

На жаль, разом з дуже цікавими статтями є й такі, яким, гадаємо, не місце в цьому збірнику, — така, наприклад, стаття О. Гермайзе, де він сидкується виставити себе видатним діячем в історії української громадської думки ще у 1911 р., або стаття І. Щітківського, яка з помилками (напр., стор. 392) розповідає про будівництво пам'ятника княгині Ользі.

Книгу видано дуже гарно, з добре виконаними малюнками, але ціна на неї дуже висока й неприступна для більшості тих читачів, що нею могли-б зацікавитися.

Вол. Пархоменко

Махов, Г. Г ґрунтознавство. — Вид. ДВУ, ст. 1 — 159, 8^о. Харків, 1925 р.

Книга Г. Махова є конспективний підручник основ ґрунтознавства з значним поширенням розділів про ґрунти України.

Після вступу і розділів про творення, морфологію, склад, властивості, зональну систему і класифікацію ґрунтів, автор подає докладну географію ґрунтів України, спинається на їх агрономічних властивостях, подає розділи про оцінювання земель, про методіку практичного зазнайомлення з ґрунтами, про картографію ґрунтів України.

В кінці підручника подано короткий українсько-російський словничок найголовніших наукових термінів з ґрунтознавства, схематичну карту ґрунтів України та декілька спеціальних карт і таблиць в зв'язку зі змістом книжки.